

SAVANORIŲ, KAIP MENTORIŲ, VEIKLA TEIKIANT PAGALBĄ VAIKAMS, DALYVAUJANTIEMS “BIG BROTHERS / BIG SISTERS” PROGRAMOJE

ILONA KLANIENĖ¹, ALINA GLYBINA², GRAŽINA ŠMITIENĖ³, DONATAS LENGVINAS⁴

Klaipėdos universitetas (Lietuva)

ANOTACIJA

Šiuolaikinėje visuomenėje vaikai patenka į krizines situacijas, susiduria su šeimos problemomis, jiems kyla mokymosi sunkumų, visa tai veikia jų socialinę ir emocinę brandą. Vaikų ugdymu ir apsauga rūpinasi daug įvairių organizacijų, vis dėlto, be institucinės globos, jiems ypač svarbi individuali suaugusiojo parama ir socialinis palaikymas, tad kuriamos įvairios socialinės pedagoginės pagalbos programos, kurios rengia suaugusius savanorius, kurie pasiryžta tapti vaikų mentorais. Straipsnyje analizuojamos savanorių, dalyvaujančių programoje “Big Brothers / Big Sisters” (BB / BS), veiklos galimybės teikiant pagalbą vaikams. Atliktas kokybinis tyrimas, kuriame dalyvavo trys grupės informantų: vaikai, tėvai (globėjai), savanoriai (16 dalyvių). Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad visų trijų grupių informantai įžvelgia neabejotiną šios programos naudą vaikams. Savanoriai šioje programoje ne tik tampa vedliais sprendžiant vaikui išskylančias gyvenimiškas problemas „čia ir dabar“, bet ir sudaro geresnes sąlygas jų saviraiškai, padeda tobulinti vaikų bendravimo įgūdžius, skatina labiau pasitikėti savimi. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad šioje programoje dirbantiems savanoriams ypač svarbi profesionali programos koordinatoriaus pagalba, dalijimasis patirtimi su kitais savanoriais ir jos reflektavimas.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: “Big Brothers / Big Sisters” programa, savanoriai mentoriai, vaikai.

JEL KLASIFIKACIJA: 124.

DOI: <https://doi.org/10.15181/rfds.v40i2.2530>

¹ Ilona Klanienė – Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Pedagogikos katedros profesorė, daktarė (socialiniai mokslai – edukologija)

Moksliniai interesai: socialinė pedagogika, savanorystė, diskriminacijos prevencija

Adresas: S. Nėries g. 5, LT-92227 Klaipėda

Telefonas: +370 46 398 624

E-paštas: ilona.klanienė@ku.lt

² Alina Glybina – Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Socialinės pedagogikos programos absolventė

Moksliniai interesai: socialinė pedagogika, savanorystė, socialinis darbas

Adresas: S. Nėries g. 5, LT-92227 Klaipėda

Telefonas: 8 46 398 624

E-paštas: glybina.alina@gmail.com

³ Gražina Šmitienė – Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Pedagogikos katedros docentė, daktarė (socialiniai mokslai – edukologija)

Moksliniai interesai: socialinis ugdymas, socialinė pedagogika, socialinė pedagoginė pagalba

Adresas: S. Nėries g. 5, LT-92227 Klaipėda

Telefonas: +370 46 398 624

El. paštas: grazina.smitiene@ku.lt

⁴ Donatas Lengvinas – Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Pedagogikos katedros lektorius, socialinių mokslų (edukologijos) daktaras

Moksliniai interesai: socialinė pedagogika, vaiko ir šeimos teisė, nepilnamečių resocializacija

Adresas: S. Nėries g. 5, LT-92227 Klaipėda

Telefonas: +370 46 398 624

E-paštas: donatas.lengvinas@ku.lt

Įvadas

Svarbiausią vaidmenį vaiko asmenybės socialinei-emocinei raidai vaidina šeima ir kiti vienaip ar kitaip jo gyvenime dalyvaujantys suaugusieji. Autoritetingi suaugusieji sudaro sąlygas pozityviai vaiko socializacijai, nes jų dėka vaikai susipažįsta su socialiniais vaidmenimis, įgyja žinių ir įgūdžių dalyvauti visuomenės gyvenime. Tačiau ne visi vaikai auga tokioje socializacijai ir ugdymuisi palankioje aplinkoje, iki šiol stebima nemažai smurto prieš vaikus apraiškų (Braidokienė, Ignatovičienė, 2015), fiksuojami vaiko teisių pažeidimai (Giedrimas, Ignatovičienė, Braidokienė, Ignatovič, 2015). Tokia aplinka trikdo vaiko raidą, lemia skaudžias ir ilgalaikes pasekmes jo ateičiai. Kaip teigia R. Velleman'as, L. J. Templeton (2016), įvairių sunkumų patiriantiems vaikams svarbi tinkama suaugusiojo pagalba, kuri padėtų užtikrinti jų socialinę ir emocinę gerovę. Vaikų ugdymu ir apsauga rūpinasi nemažai įvairių organizacijų: vaikų teisių tarnybos, globos institucijos, vaikų dienos centrai, nevyriausybinės organizacijos ir kt. Be institucinės globos, vaikams ypač svarbi individuali suaugusiojo parama ir socialinis palaikymas, tad kuriamos įvairios pagalbos programos, kurios rengia suaugusiuosius savanorius, pasiryžusius tapti vaikų mentoriais (Bauer, Stevens, Purtscheller, Knapp, Fonagy, Evans-Lacko, 2021). Taigi derinant institucinę globą ir individualų bendravimą sudaromos palankesnės sėkmingos prevencijos, intervencijos bei individo socializacijos galimybės (Pivorienė, Abeciūnaitė, 2010).

Viena tokių sėkmingai įgyvendinamų programų yra gerai visame pasaulyje žinoma tarptautinė savanoriškos mentorystės programa "Big Brothers / Big Sisters" (toliau – BB / BS), kurios tikslas – padėti 7–14 metų vaikams ir paaugliams (Petkutė, Čižauskaitė, 2007). B. Benard'as, K. Marshall'as (2012) pažymi, kad ši programa naudinga vaikams, kurie auga nepilnoje šeimoje ir / ar vaikams, kurių šeimos patiria įvairių socialinių rizikų (tėvų bedarbystė, emigracija, skyrybos, įvairios priklausomybės ir kt.). Dažnai socialines rizikas patiriančių šeimų vaikai neturi patikimo suaugusio žmogaus, su kuriuo galėtų pasikalbėti apie tai, kaip jaučiasi, kokių turi poreikių, gauti socialinį pastiprinimą ir pagalbą. M. Moodie, J. Fisher (2009) pažymėjo, kad šia programa siekiama mažinti vaikų vienišumo jausmą, didinti pasitikėjimą savimi ir skatinti socialų elgesį. Savanorių veikla leidžia plėsti paslaugų pasiūlą vaikams, suteikdama galimybę gauti ilgalaikę neformalią individualią pagalbą. D. DeWit'o, D. DuBois, G. Erdem, S. Larose'o (2016) teigimu, BB / BS savanoriai padeda vaikui užmegzti pozityvius santykius su suaugusiais, tai skatina didesnę jo pasitikėjimą savimi.

Savanoris, kaip teigia N. Kurapkaitienė (2013), G. Sakalauskas, A. Čepas, S. Nikartas, L. Ūselė ir kt. (2012), yra asmuo, vykdamas visuomenei naudingą veiklą, skirtą tretiesiems asmenims, kurie nesusiję su juo pačiu ar jo aplinka. Tai gali būti bet kurio amžiaus asmuo, savo laiką, žinias ir energiją skiriantis naudingam darbui ir už tai negaunantis jokio piniginio atlygio. D. DeWit'o, D. DuBois ir kt. (2016) teigimu, savanoris – ne profesionalas, todėl ypač svarbu parengti jį mentoriaus funkcijoms atlikti, kitaip programa nepasieks esminio tikslo – pagerinti šioje programoje dalyvaujančių vaikų socialinę ir emocinę būklę ir suteikti galimybę mokytis iš tinkamo suaugusiojo pavyzdžio. Mentoriaus pagrindinė užduotis – padėti vaikui išreikšti save organizuojant edukacines veiklas, mokyti problemų sprendimo būdų, reflektuoti savo poelgius ir prisiimti atsakomybę už savo veiksmus bei jų pasekmes (Practice guide to learning mentoring, 2011). Kiti autoriai pažymi, kad savanoriška mentorystė yra emocinės ir pedagoginės pagalbos metodas ne tik vaikui, ji leidžia savo asmenybę tobulinti ir pačiam savanoriui (Gudžinskienė, Kurapkaitienė, Januškevičiūtė, 2013). Mentorystė yra efektyvus pagalbos metodas, užtikrinantis neformalią ilgalaikę pozityvią vaiko ir suaugusiojo tarpusavio sąveiką. Taigi savanoriai, tapdami vaikų mentoriais, atliepia visuomenės poreikį spręsti pozityvios vaikų socializacijos uždavinį. Kaip teigia O. Grincevičius (2011), individualiai bendraudamas su vaiku ir nuolat palaikydamas su juo glaudžius ryšius savanoris atlieka vyresniųjų brolio ar sesers funkcijas, toks ir yra esminis BB / BS programos tikslas (Bayer, DuBois, 2015). Taigi savanoris, kaip mentorius, atlieka socialinio emocinio palaikymo, paramos, pedagoginės pagalbos funkcijas (Ambrosetti, 2010).

Problemos ištirtumas. *Savanoriškos veiklos sąvoką, reikšmę, jos ypatumus tyrinėjo I. Jonutytė (2007), I. Tamutienė, A. Šimkus (2012), B. Karakaitė, G. Kundrotaitė (2019), N. Kurapkaitienė (2013, 2019). Mentorystės sąvoką, reikšmę ir svarbą tyrinėjo M. Moodie's, J. Fisher (2009), D. Meyerson'as (2013), I. Žužauskaitė (2014), D. DeWit'as, D. DuBois ir kt. (2016). BB / BS yra viena sėkmingiausių pagalbos vaikams mentorystės programų, ji galėtų tarnauti kaip pagalbos etalonas teikiant vaikams įvairias paslaugas (Tierney,*

Grossman, Resch, 2005; Dolan, Brady, O'Regan, Canavan, Russell, Forkan, 2011). Deja, mokslinių tyrimų apie šios programos veiklą publikuota labai mažai. J. Tierney'us, J. Grossman'as ir kt. (2005) pateikė keletą tyrimų apie šios programos principus Amerikoje. Lietuvoje BB / BS programos ypatumus tyrinėjo E. Petkutė, J. Čižauskaitė (2007). Minėtų autorių tyrimuose akcentuojami savanorio ir vaiko ilgalaikės draugystės rezultatai, bendravimo ypatumai ir pokyčiai. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad BB / BS programos savanorių, kaip mentorių, veikla mažai tyrinėta. Tad straipsnyje analizuojama problema, kokia yra savanorių, kaip mentorių, veikla, kokie savanorių individualios pagalbos ypatumai, kuo ši pagalba naudinga BB / BS programoje dalyvaujantiems vaikams.

Straipsnio objektas – savanorių, kaip mentorių, veikla teikiant pagalbą BB / BS programoje dalyvaujantiems vaikams.

Straipsnio tikslas – atskleisti savanorių, kaip mentorių, veiklos galimybes teikiant pagalbą BB / BS programoje dalyvaujantiems vaikams.

Darbo metodai: mokslinės literatūros analizė, iš dalies struktūruotas interviu, *content* (turinio) analizė.

1. Savanorių, kaip mentorių, veiklos teikiant pagalbą BB / BS programoje dalyvaujantiems vaikams teorinės prielaidos

Pastaruoju metu Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, žmonės aktyviai įsitraukia į savanorišką veiklą padėdami kitiems bendruomenės nariams, savanoriai ypač motyvuoti padėti vaikams (Davila, Díaz-Morales, 2009). I. Liepinskaitė, R. Motiečienė (2017) teigia, kad šiuolaikinėje visuomenėje šeimai kylantys iššūkiai dažnai susiję su materialiniais sunkumais, nedarbu, tėvystės įgūdžių stoka, tai lemia netinkamą tėvų elgseną su vaikais. V. Ivanauskienės (2012), R. Breidokienės (2020) teigimu, bene kiekvienas vaikas savo gyvenime patiria krizinių situacijų, stresą keliančių įvykių, dėl ko kinta jo elgesys, kyla mokymosi sunkumų, vaikas socialiai izoliuojasi nuo kitų. Visa tai paveikia jo fizinę, socialinę, emocinę raidą. B. Benard'o, K. Marshall'o (2012) tyrimo rezultatai atskleidė BB / BS programoje dalyvaujančių vaikų charakteristikas ir patiriamas problemas: 90 % vaikų gyveno nepilnose šeimose, t. y. tik su vienu iš savo tėvų, 40 % piktnaudžiavo psichosocialiomis medžiagomis, 28 % susidūrė su smurto atvejais šeimose, 27 % nukentėjo nuo emocinės, fizinės ar seksualinės prievartos. Tokiose situacijose vaikui ypač svarbi brandaus, atsakingo suaugusiojo parama.

Kaip teigia E. Masiliauskienė, V. Griškutė (2010), siekiant mažinti tokių vaikų socialinę atskirtį, nacionaliniu lygmeniu skatinama kurti socialinių paslaugų infrastruktūrą, kuri turėtų padėti efektyviau teikti pagalbą šeimai ir vaikui. Pagalba vaikams ir šeimai teikiama tiek vyriausybinių, tiek nevyriausybinių organizacijų (toliau – NVO). NVO papildoma formalių institucijų pagalba, dažniausia lanksčiau ir operatyviau reaguoja į bendruomenės narių poreikius aplinkos pokyčių kontekste. Dauguma nevyriausybinių organizacijų įgyvendina įvairias pagalbos vaikams programas, pasitelkdama savanorius. Pagal šias programas aktyviai vykdoma savanorių – mentorių veikla (Žukauskaitė, 2014). I. Žukauskaitė (2014) teigia, kad mentorystė – tai procesas, kurio metu labiau kvalifikuotas ir patyręs asmuo savo pavyzdžiu moko, skatina, konsultuoja ir palaiko gerus santykius su mažiau patyrusiu asmeniu, siekiant greitesnio šio asmens profesinio ir asmeninio tobulėjimo. R. Vainilaitienės, D. Bumblytės S. Šafranausko (2009) pastebėjimu, mentorystė – tai vienas iš būdų motyvuoti žmones tobulinti savo asmenybes, remiantis kito žmogaus gerąja patirtimi, be to, mentorius padeda kitiems spręsti kylančias gyvenimo problemas ir integruotis į aktyvų visuomenės gyvenimą. D. Meyerson'as (2013) pažymėjo, kad mentorystė yra papildoma, alternatyvi tradicinių paslaugų paslauga, tad turėtų būti vertinama kaip pagalbos priemonė.

BB / BS programa plėtoja savanoriškos mentorystės kryptį, rengdama savanorius mentorius, kurie individualiai bendrauja su šią programą lankančiais vaikais (Dolan, Brady ir kt., 2011; DeWit, D. DuBois ir kt., 2016; Teye, Grossman ir kt., 2017). P. Dolan'o, B. Brady ir kt. (2011), C. Herrera, J. Rivera, D. DuBois (2018) teigimu, minėta programa yra viena sėkmingiausių prevencijos programų. Jie skyrė šiuos programos privalumus: mokslškai pagrįsta, nes atlikus jos poveikio tyrimą pastebėtas ilgalaikis poveikis vaiko socializacijai; lengva pritaikyti įvairių grupių vaikams; sėkmingai pritaikoma skirtingose aplinkose (EPISCenter Prevention Research Center, 2013). BB / BS programoje dalyvaujančių savanorių ir vaikų draugystės pagrin-

das – tarpusavio sąveika, pagrįsta glaudžiais ir ilgalaikiais tarpusavio ryšiais. Remiantis socialinių mainų teorija (atstovai Homans, 1958; Blau, 1964), socialinių mainų pagrindas – savanoriškas individų apsisprendimas, pagrindinis tokių mainų tikslas – ryšių užmezgimas, tai savanorio mentoriaus ir vaiko draugystės esmė. Taigi mentorystę galima analizuoti šios teorijos kontekste, nes savanorio pagalba vaikui neatsiejama nuo santykio užmezgimo, kuris įmanomas tik remiantis tarpusavio pasitikėjimu ir ilgalaikė draugyste. P. Blau (1964) teigimu, individai dalyvauja socialinių mainų santykiuose tikėdamiesi atitinkamo socialinio atlygio. Savanoriai, padėdami vaikams spręsti jų gyvenime iškilusias problemas, gauna socialinį atlygį (jaučia pasitenkinimą veikla, sulaukia socialinio pripažinimo iš vaikų, jų tėvų / globėjų, kitų bendruomenės narių [Meier Stutzer, 2006]). Savanoriai šiam darbui rengiami, jie turi galimybę lankyti įvairius kursus, kur įgyja žinių darbui su vaikais, kartu šias kompetencijas savanoris pritaiko savo asmeniniam tobulėjimui.

Taigi BB / BS savanorio ir vaiko draugystė yra lygiavertė, ji apima poreikį bendrauti, abipusę pagalbą ir naudą (Žukauskaitė, 2014). R. Vainilaitienės, D. Bumblytės ir kt. (2009), P. Dolan'o ir kt. (2011), B. Bernard'o, K. Marshall'o (2012) nuomone, savanorio mentoriaus pagrindinė užduotis – organizuoti įvairias socialines edukacines veiklas, kur vaikas galėtų atsiskleisti, tobulinti savo gebėjimus, atrasti savo stiprybes, išmokti kartu su suaugusiuoju spręsti problemas. P. Dolan'o, B. Brady ir kt. (2011) teigimu, savanorio, kaip mentoriaus, funkcijos yra užmegzti emociškai reikšmingus, stabilius ir ilgalaikius santykius su vaiku, sudaryti sąlygas vaiko saviraiškai, ugdytis atitinkamas vertybes, skatinti pasitikėjimą savimi ir kitais, perduoti teigiamą socialinę patirtį, tapti teigiamu suaugusiojo pavyzdžiu, mokyti siekti individualių tikslų, numatyti savo ateities perspektyvas (Volunteer big handbook, 2020).

E. Petkutės, J. Čižauskaitės (2007) teigimu, BB / BS programos savanoriu gali tapti kiekvienas atsakingas, brandus, suprantantis vaiko poreikius ir norintis jam padėti žmogus, sulaukęs 18 metų ar vyresnis. Be abejo, dėl vaikų saugumo ir gerovės savanoriai, norintys tapti mentoriais, šios programos koordinatorių veiklai kruopščiai atrenkami (Herrera, Rivera ir kt., 2018). Parenkant savanorius dėmesys kreipiamas į jų išsilavinimą, motyvaciją, darbinę patirtį, aktyvumą, iniciatyvumą ir kt.; savanoris dalyvauja asmeniniame pokalbyje su koordinatoriumi, pristato dviejų asmenų rekomendacijas šiam darbui, be to, tikrinama jo kriminalinė istorija dėl vaiko seksualinės prievartos atvejų ir pan. I. Žukauskaitė (2014) skiria esminius bruožus, kuriais turėtų pasižymėti mentoriai, ypač rodantis pavyzdį vaikams, – tai gebėjimas lygiavertiškai bendrauti, rodyti pagarbą visiems žmonėms, neskirstant jų pagal tam tikras savybes, įdėmiai klausytis ir kt. Kita svarbi mentoriaus savybė – empatiškumas, leidžiantis suprasti jauno žmogaus poreikius, problemas. Programos koordinatorius, atrinkdamas savanorį individualiam darbui su vaiku, į šias savanorio savybes kreipia didelį dėmesį.

Po atrankos savanoriai pasirašo sutartį ir rengiami šiai veiklai. Savanoriui šios programos koordinatorius parenka vaiką ir padeda užmegzti su juo ir jo šeima santykius. Savanoris sutartimi įsipareigoja bendrauti su vaiku mažiausiai vienerius metus (kiekvieną savaitę jis turi susitikti su vaiku mažiausiai dviem valandoms). Šią sutartį pasirašo ir tėvai / globėjai, įsipareigodami sudaryti sąlygas vaikui susitikti su savanoriu. Po mokymų savanoris susipažįsta su vaiko byla, vaiku, jo šeima / globėjais. Programos koordinatorius su savanoriu aptaria veiklos tikslus, reikalavimus. BB / BS programoje dalyvaujantys savanoriai bendrauja su vaikais pagal šios programos numatytas taisykles, kurios užtikrina vaiko ir savanorio saugumą (Petkutė, Čižauskaitė, 2007; Brown, 2016). Tad ypač svarbus savanorių rengimo darbui su vaikais etapas. J. Tierney'us, J. Grossman'as ir kt. (2005) pastebėjo, kad BB / BS mokymai savanoriams yra svarbūs ne tik dėl tinkamo pasirengimo individualiai bendrauti su vaikais, bet ir dėl galimybės geriau susipažinti su programos reikalavimais ir taisyklėmis. Praėjus metams bendru vaiko, savanorio, vaiko tėvų / globėjų ir programos koordinatorių sutarimu draugystės sutartis pratęsiama dar metams arba nutraukiama. Dauguma savanorių šią veiklą tęsia ne vienerius metus, ji dažnai perauga į ilgalaikę ar viso gyvenimo draugystę. Taigi savanoris tampa neformaliu mentoriumi, pagalbos teikėju ir draugu.

Savanoriai, kaip mentoriai, vykdydami savo įsipareigojimus, rodo teigiamą pavyzdį vaikams, ugdo jų kritinį mąstymą, gerina akademinis rezultatus, keičia požiūrį ir elgesį, padeda tobulinti socialinius įgūdžius, skatina labiau pasitikėti savimi ir pajauti savo vertę (Jaspers, cit. iš Sayeed, 2007, 214–217). I. Jonutyte (2007) skiria šias savanorių atliekamas funkcijas: *konsultavimo* (patarimai, pagalba); *prevencinė* (neigiamų reiškinų ir poelgių numatymas, pagalba siekiant jų išvengti); *švietimo* (informavimas, aiškinimas); *koordi-*

navimo (ryšių palaikymas, informacijos perdavimas). BB / BS programa sudaro visas sąlygas mentoriams šias funkcijas realizuoti (Herrera, Rivera ir kt., 2018) tampant vaikui pavyzdžiu, puoselėjant tarpusavio santykius, teikiant jam socialinę paramą, padedant įveikti mokymosi ar kasdieniame gyvenime kylančius sunkumus. Apibendrinant galima teigti, kad BB / BS programa prisideda prie vaiko socialinės gerovės užtikrinimo, padeda jam siekti geresnių akademinų laimėjimų, tobulinti socialinius įgūdžius. Programos tikslų sėkmingą įgyvendinimą lemia savanorių, kaip mentorių, parinkimas ir rengimas, individuali, ilgalaikė vaiko ir savanorio draugystė, tinkama programos vadyba, t. y. vaiko ir savanorio bendravimo bei bendradarbiavimo koordinavimas.

2. Tyrimo metodologija

Tyrimui pasirinkta kokybinio tyrimo strategija, leidžianti įsigilinti į tyrimo dalyvių jausmus, mintis, prasmes, kurias žmonės suteikia juos supančiai aplinkai (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Tyrimui pasirinktas iš dalies struktūruotas interviu. Interviu buvo atliekamas su BB / BS programoje dalyvaujančiais savanoriais, vaikais ir jų tėvais / globėjais. Visi tyrimo dalyviai dalyvauja minėtoje programoje, kurią Klaipėdoje vykdo nevyriausybinės organizacijos. Tyrimo dalyviai atrinkti kriterinės atrankos būdu. Esminis kriterijus – dalyvavimas BB / BS programoje ne mažiau kaip vienerius metus. Tyrime dalyvavo 6 savanoriai, baigę specialius apmokymus, kaip teikti pagalbą 7–14 metų vaikams; 5 vaikai, turintys savanorį mentorį, su kuriuo bendrauja visus metus. Be to, dalyvavo vaikų, dalyvaujančių BB / BS programoje, tėvai / globėjai (5). Tarp tyrimo dalyvių savanorių buvo 5 moterys, 1 vyras, jų savanoriško darbo patirtis dalyvaujant BB / BS programoje – nuo 1 iki 9 m.; savanorių amžius svyruoja nuo 25 iki 41 m. Tyrime dalyvaujančių vaikų amžius – nuo 10 iki 16 m. Tarp penkių informantų buvo tik vienas berniukas. Vaikų dalyvavimo BB / BS programoje trukmė įvairi – nuo vienerių iki devynerių metų. Tėvų demografiniai duomenys atskleidė, kad visi informantai buvo moteriškos lyties, jų amžius siekė nuo 26 iki 56 metų. Siekiant išlaikyti anonimiškumą informantai koduoti: savanoriai (S1, S2 ir t. t.), vaikai (V1, V2, V3, V4, V5), tėvai / globėjai (T1, T2, T3 ir t. t.).

Interviu atliktas 2021 m. kovo mėnesį. Interviu su savanoriais (mentoriais), vaikais bei jų tėvais (globėjais) atliktas nuotoliniu būdu, prieš tai iš anksto susitarus ir suderinus laiką. Ruošiantis interviu su savanoriais (mentoriais), vaikais bei jų tėvais / globėjais išskirtos esminės temos: demografiniai duomenys; savanorio ir vaiko bendravimas; pagalbos vaikams kryptys; savanorių veiklos nauda vaikams; pasiūlymai dėl savanorių veiklos tobulinimo. Temos numatytos atsižvelgiant į Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros analizės rezultatus. Viena iš tyrėjų yra šios programos BB / BS koordinatorių, todėl gerai su ja susipažinusi. Tyrimo rezultatai atlikus interviu analizuoti taikant turinio (*content*) analizės metodą. Straipsnyje pateikiama duomenų analizė atlikta etapais (Cohen, Manion, Morrison, 2007; Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008): daug kartų skaitant atsakymus ieškota semantiškai artimų atsakymų ir raktinių žodžių, tada konstruotos kategorijos ir subkategorijos, vėliau rengtos išskirtų kategorijų ir subkategorijų interpretacijos. Duomenų analizė apėmė keturis žingsnius: 1) daugkartinis teksto skaitymas; 2) manifestinių kategorijų išskyrimas; 3) kategorijų turinio skaidymas į subkategorijas; 4) kategorijų ir subkategorijų interpretavimas bei pagrindimas tekstiniais įrodymais (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

Atlikdami tyrimą tyrėjai bendravo su informantais: atliekant interviu prašyta paaiškinti neaiškius informantų atsakymus, juos detalizuoti. Kilus neaiškumų, tyrėjas atkartodavo informantų atsakymus, taip pasitvirtindamas, kad teisingai suprato tyrimo dalyvių nuomonę. Tyrimo vidinį validumą siekta užtikrinti keliais būdais: visų pirma informantų pasisakymai įrašinėti į diktofoną, o atsakymai perrašyti į *Word* programą. Atliekant tyrimą užtikrintas konfidencialumas: savanoriams (mentoriams), vaikams ir jų tėvams / globėjams paaiškinta, kad jų atsakymai nebus viešai skelbiami. Laikytasi savanoriškumo principo, gauti visų informantų sutikimai

3. Tyrimo rezultatai

Siekiant ištirti savanorių, kaip mentorių, veiklą teikiant pagalbą vaikams, dalyvaujantiems BB / BS programoje, pirmiausia analizuotos jų funkcijos. Išanalizavus tyrimo duomenis išskirta kategorija *savanorių (mentorių) atliekamos funkcijos* ir keturios subkategorijos: *santykių su vaikais užmezgimas; žinių ir patirties perdavimas; teigiamo pavyzdžio vaikams demonstravimas; pagalba sprendžiant vaikams kylančias problemas*. Esminė savanorių išskirta funkcija – emociškai saugių santykių su vaiku užmezgimas (S1, S2, S3, S4, S5), ją savanoriai supranta kaip „būti kartu su savo mažąja drauge, ją palaikyti“ (S2); „...emocinė pagalba, išklausymas, pabuvimas kartu, susitikimai“ (S4). Be to, savanoris (mentorius) prisideda prie vaikų ugdymo perduodant žinias ir patirtį: „...ugdymas mažojo draugo, asmenybės, dalinantis savo gyvenimo patirtimi...“ (S5). Kita svarbi mentoriaus funkcija – teigiamo pavyzdžio vaikui demonstravimas, t. y. „tinkamo pavyzdžio rodymas“ (S3). Vienas (S6) savanoris (mentorius) pabrėžia pagalbą vaikams sprendžiant įvairias problemas, jo teigimu, svarbu „...padėti spręsti gyvenimiškas problemas, kylančius konfliktus artimoje aplinkoje, padėti pasitikėti savimi“ (S2). Taigi dalyvaudamas BB / BS programoje savanoris, atlikdamas mentoriaus vaidmenį, vykdo keturias esmines funkcijas: mezga ir puoselėja teigiamus santykius su vaiku; vykdo socialinę edukacinę veiklą perduodamas savo patyrimą, tapdamas teigiamu pavyzdžiu vaikams; teikia socialinę pedagoginę pagalbą.

Kaip minėta, savanoris (mentorius), suporuotas su vaiku, bendrauja su juo individualiai. Kad bendravimas nevirstų vien tik spontaniška veikla, savanoriai prisiima tam tikrus įsipareigojimus. Išanalizavus jų atsakymus dėl įsipareigojimų, išskirta kategorija *savanorio (mentoriaus) įsipareigojimai BB / BS programos kontekste* ir keturios subkategorijos: *reguliarūs susitikimai; pozityvių santykių palaikymas; konfidencialumo užtikrinimas; bendradarbiavimas*. Visi informantai pažymėjo, kad pirmiausia jie įsipareigoja reguliariai susitikinėti su vaiku. Informantų (S1, S2, S3, S4, S5, S6) teigimu, savanorio (mentoriaus) draugystei su vaiku svarbus reguliarumas, kitaip būtų sunku tikėtis emociškai šiltų santykių. Informantai pabrėžia, kad reikia „...skirti 2 valandas į savaitę, žinoma, būna, kada negali, atidedame susitikimą“ (S2). Penki (S1, S2, S3, S4, S6) informantai pastebėjo, kad vienas iš įsipareigojimų dalyvaujant programoje yra nuolatinis neformalus bendravimas, draugystės puoselėjimas: „...susitikimas su vaiku, būti vaikui kaip parama, atsakyti į jam rūpimus klausimus, pamėginti sužinoti, kas jo gyvenime darosi“ (S2); kiti informantai pabrėžė savo, kaip neformalaus mentoriaus, vaidmenį: „Reikia būti tuo draugu, gal net, sakyčiau, sese, kuriuo gali pasitikėti, išsipasakoti, neteisti“ (S4). Savanoris bendraudamas gali padėti vaikui išspręsti įvairias problemas, tad ypač svarbu išlaikyti konfidencialumą, kad įgytų vaiko pasitikėjimą, išskyrus atvejus, kai vaikui gresia pavojus: „...nebent savanoris įvertina, jog tai yra nesaugu“ (S1), nes pažeidus konfidencialumo principą, draugaujant „...nebus pasitikėjimo“ (S4) vienas kitu. Vienas (S6) informantas minėjo būtiną įsipareigojimą bendradarbiauti su koordinatoriumi, nes savanoris – neprofesionalus pedagogas, todėl atsiradus bendravimo trikdžių ar kitų sunkumų svarbu kreiptis pagalbos į koordinatorių, ypač pastebėjus, kad „...mažajai draugei kyla pavojus“ (S3). Taigi savanoriui, kaip mentoriui, svarbu įsipareigoti reguliariai susitikti su vaiku, nuolat puoselėti santykius, bendraujant su vaiku laikytis konfidencialumo principo ir bendradarbiauti su koordinatoriumi, sprendžiant vaikui ir savanoriui kylančias problemas.

Tyrimo dalyvavo ir BB / BS programoje dalyvaujantys vaikai, kurių prašyta apibūdinti susitikimų su savanoriu (mentoriumi) metu vykstančią veiklą. Remiantis jų pasisakymais išskirta kategorija *savanorio (mentoriaus) veikla su vaikais susitikimų metu* ir penkios subkategorijos: *aktyvi sportinė, meninė veikla; pasyvi veikla; mokomoji veikla; bendravimas; vaiko gebėjimų tobulinimas*. Vaikai pirmiausia teigė, kad jie kartu su savanoriu aptaria, kokia veikla jiems būtų patraukliausia, ir nusprendžia, kuo užsiims susitikimų metu. Savanorio bendradarbiavimą su vaiku liudija šie atsakymai: „Dažniausiai patys galvojame, ką veikti, kuomet ateina susitikimo diena“ (V2); kitas informantas pabrėžė spontaniškumą organizuojant veiklą: „veiklos organizuojamos pagal nuotaiką“ (V4). Vaikai kalbėjo, kad jiems labai patinka aktyviai leisti laiką: „Patiko, kad bandėme sportuoti“ (S3) ar „...važinėjame dviračiais“ (V5). Kiti informantai (V2, V3, V4) teigė mėgstantys pasyvų laisvalaikį: „Prie jūros važiuojam, vaikščiojam“ (V2). Vaikai (V2, V3, V4) minėjo, kad viena iš veiklų yra mokymosi: „...mokinomės šokti...“ (V3); „mokomės gaminti maistą padedant savanoriui“ (V1).

Informantas (V5) pabrėžė, kad puoselėjant draugystę ypač svarbu kalbėtis. Vaikų nuomone, vertingiausia yra tarpusavio bendravimas, tai iliustruoja šis pasisakymas: „...manau, tai yra svarbiausia, komunikuoti“ (V4). Vaikai išsakė, kad savanoris susitikimų metu pastebi jų gebėjimus: „Pasiimu savo gitarą, jai labai patinka paklausti, kaip aš groju“ (V5). Taigi savanoris neprimeta veiklos savo porininkui (vaikui), o tariasi su juo, kokia veikla būtų patraukliausia, ir pagal galimybes bando tai įgyvendinti, atsižvelgdamas į vaiko poreikius.

Atliekant tyrimą siekta išsiaiškinti, kokią pagalbą savanoriai (mentoriai) BB / BS programoje dalyvaujantiems vaikams teikia. Išanalizavus interviu, išskirta kategorija *savanorių teikiama pagalba* ir keturios subkategorijos: *emocinė parama ir socialinis palaikymas; pedagoginė pagalba; pagalba vaikui sprendžiant įvairias problemas; pagalba vaikui atsiskleisti kaip asmenybei*. Keturi (S1, S2, S5, S6) informantai nurodė teikiantys vaikams emocinę paramą ir socialinį palaikymą, kaip pažymėjo patys savanoriai, jie tampa „...tarsi ramstis vaikui, kuriam gali išsipasakoti, būti išklaustam, kuris supranta“ (S4); kiti teigia, kad vaikas gali patikėti savanoriui savo paslaptis: „Vaikai gali pasidalinti savo paslaptimis, kurias galbūt nedrįsta sakyti tėvams, mokytojams...“ (S1), nes savanoris (mentorius) – tas žmogus, kuris „išklauso ir neteisias“ (S3). Savanoriai atlieka ir socialinių ugdytojų vaidmenį, plėsdami vaikų akiratį: „Vaikas niekada nėra buvęs koncerte ir tu jį nusivedi aprodyti platesnį pasaulį“ (S4); padeda mokytis: „...kartu darome namų darbus, mokinamės“ (S6); tobulina socialinius įgūdžius: „Mokinamės gaminti“ (S4). Dažnai savanoriai padeda spręsti vaikui išylančias bendravimo su bendraamžiais problemas: „...kalbėdavomės apie nesutarimus, kurie yra tarp jos draugių, kaip reikėtų tinkamai sureaguoti“ (S3). Savanoriai ne tik padeda spręsti problemas, bet ir vykdo jų prevenciją, tai rodo S4 informanto pasisakymas: „...visi pateikti pavyzdžiai ją šiek tiek tarsi sustabdo ir leidžia pagalbėti apie visus žingsnius į priekį.“ Vienas informantas tai įvardijo kaip psichologinę pagalbą: „Tai psichologinė pagalba, dažnai vaikai nėra girdimi, jie nori pasakyti apie savo problemą, tačiau nežino, kaip ir kam pasakyti, tad esame mes, didieji draugai, kurie ir atliekame draugo funkciją“ (S2). Tyrimo rezultatų analizė parodė, kad nepaisant to, jog savanoriai ir vaikai atstovauja skirtingoms kartoms, jie gali būti vaikui autoritetas: „Kiekviena karta turi skirtingus prioritetus. Mes, savanoriai, esame skirtingi ir tuo pačiu galintys padėti vaikui atrasti save“ (S5). Taigi apibendrinus savanorių interviu pasisakymus galima daryti prielaidą, kad savanoriai teikia tiek socialinę, tiek emocinę, tiek pedagoginę pagalbą vaikams individualiai bendraudami su vaiku. Ilgalaike draugystė, užsimezgusi tarp vaiko ir savanorio, sudaro prielaidas vaikui gauti pozityvaus suaugusiojo socialinę ir emocinę paramą, tobulinti socialinius įgūdžius, pasiekti geresnių mokymosi rezultatų ir turėti suaugusiojo paramą sprendžiant įvairias jiems kylančias problemas.

Norint suvokti savanorių (mentorių) veiklos naudingumą, visų trijų informantų (savanorių, vaikų, jų tėvų / globėjų) grupių klausta, kokią jie įžvelgia savanorių veiklos naudą vaikams. Apibendrinus interviu atsakymus, išskirta kategorija *savanorių, kaip mentorių, veiklos nauda vaikams* ir subkategorijos: *didėja vaikų pasitikėjimas savimi ir kitais; teikiama pagalba ir socialinis palaikymas; teigiamos savanorio patirties perėmimas; vaikų nuostatų, elgesio pokyčiai teigiama linkme; motyvacija užsiimti įvairia veikla; naujų kompetencijų įgijimas; socialinių įgūdžių tobulinimas*. Interviu su vaikais, tėvais / globėjais ir savanoriais (mentoriais) analizė atskleidė, kad draugystė su savanoriu (mentoriumi) pirmiausia leidžia vaikams tobulinti savo asmenybę, atskleisti savo geriausias savybes, ypač tai pabrėžia savanoriai (mentoriai): „...bet dabar ji atsivėrusi pilnai, anksčiau, pradžioje ji buvo kukli, nes kūno kalba rodė lyg išgąstį kokį...“ (S6); „pradėjo labiau atsiverti, labiau kalbėti“ (S4). Savanoriai parėžia, kad tai vyksta pamažu, tai ilgos draugystės su vaiku rezultatas: „Jeigu kalbant dėl atvirumo, tai jis atsirado galbūt po 3 metų draugystės“ (S6). Visos informantų grupės pastebi, kad bendravimas su savanoriu skatina didesnę vaikų pasitikėjimą savimi ir suaugusiaisiais, kuriems atstovauja savanoris: „Atsirado pasitikėjimas manimi bei savimi“ (S2); „...tapo tikrai drąsesnė, pati ir parašo, bijojo plaukioti vandens dviračiu, dabar ji yra įveikusi šią baimę“ (S1). Vaikai pabrėžia, kad savanorių dėka išaugo pasitikėjimas savimi: „Išmokau pasitikėti savimi, nežiūrėti į kitus ir nelyginti savęs su kitais“ (V1). Informantai pabrėžė, kad dalyvavimas BB / BS programoje teikia papildomų pagalbų galimybių, tai išsakė visų grupių atstovai. Vienas savanoris pastebėjo, kad „vaikas neturi su kuo pasidalinti, jaučiasi, kad jis niekam nerūpi, o čia atsiranda žmogus, kuris supranta tave, apsaugo nuo visokių traumų“ (S4); savanorių pagalba ypač džiaugiasi tėvai / globėjai: „...vaikui yra svarbu suprasti, kad aplinkui yra ne tik kaimynai, auklėtojai, mokytojai, bet yra žmogus – savanoris mentorius, į kurį gali kreiptis įvairiais gyve-

nimiškais klausimais“ (T1). Vaikai programos dėka jaučia suaugusiojo rūpestį ir didelį socialinį palaikymą, ypač sudėtingose gyvenimo situacijose: „Negalėjau sutvarkyti savo mamos kapą, nežinojau kaip, neturėjau tokios stiprybės, kad galėčiau pats vienas sutvarkyti tai“ (V1); vaikai savanorio rūpestį ir pamokymus priima kaip pagalbą: „...kai susitinkame, sako, jog neimčiau telefono, negadinčiau akių, kadangi nešioju akinius“ (V1). Vaikai mokosi iš savanorių perimdami teigiamą pavyzdį, kas turi didelę edukacinę vertę. Tai pastebi ne tik patys savanoriai, bet ir jų tėvai / globėjai, vieno informanto teigimu, „vaikai gauna pavyzdį, kaip gali būti kitaip, jie pamato daugiau gyvenimo, situacijų, pozityvių pavyzdžių, perima gerą patirtį“ (T3). Vienas informantas pažymėjo, kad vaikas, kuriam suteikta savanorio pagalba, nori sekti mentoriaus pavyzdžiu: „Kalbėjomės, jog reikės nutraukti draugystę, kadangi jai jau tuoj 18, ji tiek man, tiek koordinatoriui yra sakiusi, jog norėtų pradėti savanoriauti programoje ir tapti savanore (mentore)...“ (V3). Ir tėvai / globėjai pastebi savanorių bendravimo poveikį vaikui: „...savanoris gali parodyti teisingą gyvenimo kryptį...“ (T4).

Vertindami BB / BS programoje dalyvaujančių savanorių veiklos naudą vaikams, savanoriai skiria vaiko elgesio pokyčius: „Mūsų abiejų taisyklės davė labai didžiulį proveržį į priekį, ji nustojo keiktis“ (S3). Savanoriai, atlikdami mentoriaus vaidmenį, geba juos motyvuoti įvairiai veiklai, vienas informantas pastebėjo, kad jo globojama mergaitė tapo „...aktyvesnė...“ (S3), kitas pažymėjo vaiko norą tobulėti: „Mano mažasis draugas progresavo ties savo norais: plaukimas, domėjimasis mašinomis bei kraštovaizdžiu“ (S5). Remiantis tyrimo rezultatais galima teigti, kad savanorių, kaip mentorių, veikla turi edukacinę vertę, visų grupių informantai pabrėžia, jog vaikai ne tik sulaukia savanorių socialinio palaikymo, bet savanorių skatinami įgyja naujų kompetencijų, vaikai ir tėvai ypač vertina savanorių pagalbą mokantis užsienio kalbų: „...savanoris (mentorius) išmokino vaiką anglų kalbos“ (T3), „...anglų kalbos...“ (V2); kiti akcentavo kitus įgūdžius ir žinias: „...išmokau naujų patiekalų (žinau daugiau receptų)“ (V2). Savanoriai pastebi, kad vaikai tobulina socialinius įgūdžius „... vaikai perima bendravimo modelius iš savanorių...“ (S4); „...išmoksta valdyti emocijas“ (S1); vienas informantas pažymėjo, kad išmokė vaiką planavimo įgūdžių: „...išmokusi planavimo, kadangi pas ją tokio nebuvo, dabar ji dėlioja dienas, stebėdama kalendorių...“ (S6); kiti pastebi, kad keičiasi vaiko nuostatos: „Kitoks požiūris į mokslą, žinias“ (S5). Apibendrinant galima teigti, kad savanoriai gali suteikti tiek pedagoginę, tiek emocinę, tiek socialinę pagalbą. Remiantis visų grupių informantų analizės rezultatais, galima teigti, kad savanoriai bendraudami su vaikais teikia jiems socialinį ir psichologinį palaikymą, nes vaikai pradeda labiau pasitikėti savimi ir suaugusiaisiais, tobulėdami kaip asmenybės geba geriau save išreikšti. Jie perima teigiamo suaugusio mentoriaus patirtį, taigi suaugusysis tampa teigiamu autoritetu ir sudaro sąlygas vaikui sėkmingiau socializuotis. Tiek vaikai, tiek jų tėvai / globėjai, tiek savanoriai išvelgia teigiamus individualaus bendravimo su savanoriais pokyčius auginant savo asmenybę, tobulinant socialinius įgūdžius, motyvuojant mokytis.

Tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad savanorio ir vaiko nuolatinis, sistemingas bendravimas perauga į ilgalaikę draugystę, kuri leidžia vaikui lengviau socializuotis. Atlikdami tyrimą su visomis trimis informantų grupėmis aptarėme, kaip galima būtų pagerinti savanorio, kaip mentoriaus, veiklą, kad pagalba vaikams, dalyvaujantiems BB / BS programoje, būtų efektyvesnė. Išanalizavus interviu suformuota kategorija *siūlymai dėl savanorio veiklos dalyvaujant BB / BS programoje gerinimo* ir išskirtos penkios subkategorijos: *mokymų organizavimas; sistemingų susitikimų su kitais savanoriais organizavimas; savanorių poilsio gerinimas; BB / BS programos materialinės bazės gerinimas; savanorių motyvavimas*. Analizuojant, kaip savanoriai gerina savo veiklą, paaiškėjo, kad būtina sudaryti sąlygas savanoriams tobulinti kompetencijas organizuojant įvairius mokymus, seminarus ir kt. BB / BS programos vadovai veda mokymus, tačiau savanoriai pažymi, kad jų reikia kuo daugiau: „...bendravimo, savęs pažinimo seminarai, mokymai, jų būna šioje programoje, tačiau, kuo daugiau jų, tuo geriau“ (S1). Be to, savanorių nuomone, vienas efektyviausių savanorių veiklos gerinimo būdų – reguliarių susitikimų organizavimas. Tai iliustruoja šis savanorės pasisakymas: „Manau, jog susirinkimai labiausiai ir gerintų savanorių mentorių veiklą“ (S6). Savanoriams ypač svarbu, kad tokių susitikimų metu būtų sudarytos galimybės pasidalinti savo patirtimi: „Patirtis – tiek savo, tiek aplinkos, su laiku kaip savanoris tu irgi tobulėjai“ (S5). Kaip pastebi savanoriai, svarbu šią patirtį analizuoti, aptarti su programos vadovais: „...aptarimai, įvairių situacijų pasidalijimas, galbūt ir neturėjau tokios problemos, tačiau gerai, kad išgirdau, ir dabar žinosiu, kaip elgtis, taip pat svarbu, kad mes tai analizuojame, žinoma,

su koordinatoriaus pagalba, tokie pavyzdžiai padeda išvengti didesnių problemų“ (S6). Kaip rodo tyrimo rezultatai, savanoriams naudingiausia kompetencijų tobulinimo forma – pasidalijimas su kitais savanoriais patirtimi. Todėl savanoriai išsakė pageidavimą, kad būtų organizuojamos bendros kelionės su kitais savanoriais ir vaikais: „...kuo daugiau turistinių kelionių, kai susitinka didieji ir mažieji draugai bendrai visi kartu dalinasi, žaidžia, kalbasi“ (S3).

Atlikę vaikų interviu duomenų analizę pastebime, kad ir vaikai siūlo organizuoti savanorių mokymus prieš jiems pradėdant veiklą pagal BB / BS programą: „Mokymai prieš savanorystę tikrai yra svarbūs“ (V5). Vaikai, pateikdami siūlymų, kaip gerinti savanorių veiklą dalyvaujant programoje, atkreipia dėmesį į jų poilsį, jie mano, kad poilsis būtų naudingas, vieno vaiko teigimu, savanoriui būtinas „poilsis, meditacija“ (V1). Kitas informantas (V4) akcentavo, kad svarbu dalintis savo patirtimi su kitais savanoriais, siekiant veiklos šioje programoje veiksmingumo: svarbūs „susitikimai su kitais didžiais draugais, pasikalbėti, kaip sekasi su mažuoju draugu, pasidalinti, kaip susitvarko su jų sunkumais“ (V4). Nemažai siūlymų dėl savanorių veiklos gerinimo pateikė ir tėvai / globėjai. Jie pirmiausia akcentavo didesnę programos finansavimą, nes taip vaikams būtų sudarytos geresnės laisvalaikio leidimo su savanoriu galimybės: „...kad būtų kažkoks didesnis finansavimas, kad savanoris galėtų ne tik iš savo pinigų vaiką nusivežti kažkur“ (T2). Tėvų nuomone, geriau programą finansuojant pagalbą galėtų gauti daugiau vaikų, nes taip daugiau savanorių įsitrauktų į šią veiklą, tai iliustruoja šis informanto (T4) atsakymas: „...jei daugiau finansuotų veiklas, gal net ir daugiau savanorių būtų“ (T1). Kito informanto teigimu, būtų patogų, jeigu BB / BS programa turėtų savo transporto priemonę: „...galbūt galėtų suteikti autobusiuką kelioninį, kelios poros galėtų kažkur vykti“ (T4). Tėvų / globėjų nuomone, labiausiai savanorius motyvuotų veiklai įvairūs paskatinimai: „Motyvuoti, pasveikinti, parodyti dėmesį, jog jaustųsi įvertintas. Pvz.: įteikti diplomą, padėką suėjus metų ir pan.“ (T3). Vienas informantas siūlė organizuoti mokymus patirties neturintiems savanoriams: „Nemanau, jog reikia mokinti, kadangi ji suaugusi, yra užauginusi savų vaikų ir, manau, kad ji supranta, kaip reikia elgtis su vaikais, o tiems savanoriams, kurie neturi vaikų, manau, reikėtų mokymų“ (T3).

Taigi visos informantų grupės pateikė siūlymų, kaip gerinti savanorių veiklą. Savanoriai, vaikai, tėvai / globėjai pirmiausia siūlė organizuoti mokymus. Savanoriai jaučia poreikį sistemingai susitikti su kitais savanoriais, pasidalinti patirtimi, analizuoti praktikoje pasitaikančias situacijas. Visos informantų grupės siūlo kuo daugiau kelionių kartu su savanoriais ir vaikais, kad tvirtėtų abipusis bendravimas ir bendradarbiavimas. Vaikams labiausiai patrauklūs ramūs, pailsėję ir linksmai nusiteikę savanoriai. Tėvų siūlymai visų pirma susiję su BB / BS programos materialinės padėties ir bazės gerinimu, savanorių darbo įvertinimu.

Išvados

Šiuolaikinėje visuomenėje vaikai patenka į krizines situacijas, išgyvena šeimos problemas, patiria mokymosi sunkumų, visa tai veikia jų socialinę ir emocinę brandą. Tad ypač svarbu vaikams laiku suteikti socialinę pedagoginę pagalbą. Tai įmanoma pasitelkus bendruomenės pagalbą, kuri pasireiškia per įvairių programų vaikams vykdymą nevyriausybinėse organizacijose. Viena iš tokių programų, vykdomų visame pasaulyje, – “Big brother / Big sister”. Jos tikslas – teikti pagalbą vaikams pasitelkus savanorius (mentorius), kurie individualiai bendrauja su vaiku. Mokslinės literatūros analizė parodė, kad tokio pobūdžio savanorių pagalba teigiamai veikia vaiko socializaciją ir ugdymą, mažina socialinę atskirtį.

Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad BB / BS programoje savanoris vykdo šias funkcijas: individualaus bendravimo su vaiku; teigiamo pavyzdžio demonstravimo; patirties perdavimo; pagalbos sprendžiant vaikams kylančias problemas; vaikų saviraiškos skatinimo; bendradarbiavimo su vaiko tėvais / globėjais. Savanoris šios programos kontekste išpareigoja sistemingai susitikti su vaiku ir palaikyti reguliarius santykius, puoselėti draugystę su vaiku, bendradarbiauti su jo tėvais / globėjais, sprendžiant vaikui iškilusias problemas. Ypač svarbus išpareigojimas – konfidencialumo išlaikymas, nes vaiko ir savanorio draugystė neįmanoma be pasitikėjimo. Savanorių veikla koordinuojama programos vadovo.

Visų trijų grupių (savanoriai, vaikai, jų tėvai / globėjai) informantai pastebi BB / BS programos naudą ją lankantiems vaikams. Vaiko individualus bendravimas ir draugystė su savanoriu skatina jo didesnę pasitikė-

jimą savimi ir kitais, sudaro sąlygas saviraiškai, padeda tobulinti bendravimo, problemų sprendimo ir kitus įgūdžius. Savanoriai suteikia ne tik socialinį palaikymą, bet ir motyvuoja vaiką įveikti mokymosi sunkumus, įgyti naujų žinių ir gebėjimų, skatina domėtis naujomis veiklomis, remiantis teigiamu mentoriaus pavyzdžiu.

Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad savanorių, kaip mentorių, veiklos tobulinimas galėtų vykti šiomis kryptimis: įvairių mokymų, susitikimų su savanoriais organizavimas, nuolatinė programos koordinatoriaus pagalba, savanorio veiklos ir poilsio derinimas, jo darbo įvertinimas ir kt. Tai padėtų savanoriams tobulinti pagalbos vaikams kompetencijas, skatintų pasidalyti patirtimi su kitais savanoriais ir ją analizuoti. Savanoriams svarbu gauti profesionalią pagalbą iš koordinatoriaus, ypač analizuojant su vaiku išgyventas situacijas, kilus bendravimo sunkumų.

Literatūra

- Ambrosetti, A. (2010). *The Interconnectedness of the Roles of Mentors and Mentees in Pre-service Teacher Education Mentoring Relationships*, 35 (6). <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ910403.pdf>
- Bayer, A., DuBois, J. (2015). Using Volunteer Mentors to Improve the Academic Outcomes of Underserved Students: The Role of Relationships. *MPRA Paper No. 85106*, posted 17 Mar 2018 22:18 UTC. https://mpra.ub.uni-muenchen.de/85106/1/MPRA_paper_85106.pdf.
- Bauer, A., Stevens, M., Purtscheller, D., Knapp, M., Fonagy P., Evans-Lacko, S. (2021). *Mobilising social support to improve mental health for children and adolescents: A systematic review using principles of realist synthesis*. <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0251750>
- Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiunaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
- Benard, B., Marshall, K. (2012). *Big Brothers/Big Sisters Mentoring: The Power of Developmental Relationships*. http://www.nationalresilienceresource.com/CAPT_Big_Brothers_Big_Sisters_Mentoring_F_2012_CORRECTED.pdf.
- Blau, P. (1964). *Exchange and Rational Choice Theories*. https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/38627_4.pdf.
- Breidokienė, R. (2020). *Traumą patyrusių vaikų mokymosi sunkumai: kaip atpažinti ir padėti?* <https://atsigrezk.org/wp-content/uploads/2020/06/trauma-ir-mokykla-STRAIPSNIS-3-1.pdf>.
- Breidokienė, R., Ignatovičienė, S. (2015). *Pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo metodinės rekomendacijos*. © Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. ISBN 978-609-8078-33-6. https://pagalbavaikams.lt/documents/4/Pozityvios_tevystes_igudziu_ugdymo_metodines_rekomendacijos.pdf
- Brown, V. (2016). *Quick Facts for Volunteers*. <https://static1.squarespace.com/static/5754cba72b8dde8c03500e46/t/5c813c61a4222f711543d918/1551973474426/Volunteer+Application+2019.pdf>.
- Cohen, L., Manion, L., Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education*. Sixth Edition. Taylor & Francis Group. *British Journal of Educational Studies*, 55 (4), 469–470.
- Dávila, M., Díaz-Morales, J. (2009). *Age and motives for volunteering: Further evidence*. Doi:10.5964/ejop.v5i2.268. *Europe's Journal of Psychology*, 2, 82–95. https://www.researchgate.net/publication/254010120_Age_and_motives_for_volunteering_Further_evidence
- DeWit, D., Dubois, D., Erdem, G., Larose, S. (2016). *Mentoring Relationship Closures in Big Brothers Big Sisters Community Mentoring Programs: Patterns and Associated Risk Factors*. *American Journal of Community Psychology*, 57 (1–2), 60–72. Doi: [10.1002/ajcp.12023](https://doi.org/10.1002/ajcp.12023); https://www.researchgate.net/publication/301251823_Mentoring_Relationship_Closures_in_Big_Brothers_Big_Sisters_Community_Mentoring_Programs_Patterns_and_Associated_Risk_Factors.
- Dolan, P., Brady, B., O'Regan, C., Canavan, J., Russell, D., Forkan, C. (2011). *Big Brothers Big Sisters (BBBS) of Ireland: Evaluation Stud*. ISBN 978-1-905861-13-2. Copyright © Child and Family Research Centre, 2011. https://www.foroige.ie/sites/default/files/big_brother_big_sister_report_3.pdf.
- EPISCenter Prevention Research Center. (2013). *Big brothers big sisters*. http://episcenter.psu.edu/sites/default/files/ebp/BBBS_FAQ.pdf.
- Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. UDK 303(075.8) Ga-183. ISBN 978-9955-30-205-6. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16724/9789955302056.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Giedrimas, Z., Ignatovičienė, S., Breidokienė, R., Ignatovič, E. (2015). *Vaikas gimęs mūsų širdyse: atmintinė vaiko globėjams ir įtėviams*. © Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. ISBN 978-609-8078-08-4. https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/6525_vaikas-gimes-musu-sirdyse-atmintine-globejams-internetui.pdf

- Grincevičius, O. (2011). *Savanoriškos socialinės veiklos galimybės vaikų dienos centruose*. Sveikatos mokslai, 21 (5), 26–31. ISSN 1392-6373. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367179720559/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
- Gudžinskienė, V., Kurapkaitienė, N., Januškevičiūtė, A. (2013). *Savanorystės multikultūrinėje aplinkoje vadovas: projekto patirtis*. Vilnius.
- Herrera, C., Rivera, J., DuBois, D. (2018). *Investigation of Long-Term Effects of the Big Brothers Big Sisters Community-Based Mentoring Program: Final Technical Report for: OJJDP. 2013-JU-FX-0003*. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojjdp/grants/251521.pdf>.
- Homans, G. (1958). Social Behavior as Exchange. *Chicago Journals: American Journal of Sociology*, 63 (6), 597–606. <https://web.ics.purdue.edu/~hoganr/SOC%20602/Spring%202014/Homans%201958.pdf>.
- Ivanauskienė, V. (2012). Tapimas socialinės rizikos šeima: moters patirtis. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 10 (2), 83–97. 2029-0470 e-ISSN 2029-5820. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/30822/1/ISSN2029-0470_2012_N_10_2.PG_83_97.pdf.
- Jonutytė, I. (2007). *Savanorystė socialinio ugdymo sistemoje*. ISBN:9789955181750. Klaipėda.
- Karakaitė, B., Kundrotaitė, G. (2019). *Savanorystės skatinimo laboratorijos modelis*. <http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2019/12/Savanoryst%C4%97s-esamos-situacijos-analiz%C4%97.pdf>.
- Kurapkaitienė, N. (2013). *Darbo su savanoriais pagrindai*. UDK 364(075.8) Ku246. ISBN 978-9955-19-551-1. Vilnius.
- Kurapkaitienė, N. (2019). *Jaunų suaugusiųjų mokymosi savanorystėje patirtys*. ISBN 978-9955-19-950-2. <http://docplayer.lt/185220517-Jaun%C5%B3-suaugusi%C5%B3j%C5%B3-mokymosi-savanoryst%C4%97je-patirtys.html>.
- Liepinskaitė, I., Motiečienė, R. (2017). *Igalinančios socialinės paslaugos vaikų dienos centruose: socialinių darbuotojų perspektyva*. ISSN 2029-5820. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/36210/1/ISSN2029-5820_2017_T_20.N_2.PG_29-53.pdf.
- Masiliauskienė, E., Griškutė, V. (2010). *Vaikų dienos centrų teikiamos pagalbos socialinės rizikos šeimų vaikams raiškos kontekstų empirinis tyrimas*. Mokytojų ugdymas, 14 (1), 138–155. ISSN 1822-Π9X. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367177763187/J.04~2010~1367177763187.pdf>.
- Meier, S., Stutzer, A. (2006). Is Volunteering Rewarding in Itself? *Economica New Series*, 75 (297), 39–59. <https://www.jstor.org/stable/40071730>
- Meyerson, D. (2013). *Mentoring Young Youth with Emotional and Behavioral Problems: A Meta-Analytic Review*. College of Science and Health Theses and Dissertations. https://via.library.depaul.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.lt/&httpsredir=1&article=1058&context=csh_etd.
- Moffitt, T., Arseneault, L., Belsky, D., Caspi, A. (2011). *A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety*, 108 (7), 2693–2698. <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1010076108>
- Moodie, M., Fisher, J. (2009). *Are youth mentoring programs good value-for-money? An evaluation of the Big Brothers Big Sisters Melbourne Program*. Doi: 10.1186/1471-2458-9-41; https://www.researchgate.net/publication/23958908_Are_youth_mentoring_programs_good_value-for-money_An_evaluation_of_the_Big_Brothers_Big_Sisters_Melbourne_Program.
- Petkutė, E., Čižauskaitė, J. (2007). *Kuriame mokyklą be patyčių*. ISBN 978-9955-721-01-7. <https://www.bepatyciu.lt/media/files/downloadable/be-patyciu-web-knyga.pdf>.
- Pivorienė, J., Abeciūnaitė, B. (2010). Individualaus ir grupinio socialinio darbo metodų derinimas dirbant su vaikais iš rizikos šeimų vaikų dienos centruose. *Socialinis darbas*, 9 (2). <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367178498773/J.04~2010~1367178498773.pdf>.
- Practice Guide to Learning Mentoring A Guide for Learning Mentors and Line Managers*. (2011). [https://www.rbkc.gov.uk/pdf/Practice%20Guide%20for%20Learning%20Mentors%20and%20Line%20Managers%20\(PDF\).pdf](https://www.rbkc.gov.uk/pdf/Practice%20Guide%20for%20Learning%20Mentors%20and%20Line%20Managers%20(PDF).pdf)
- Sayeed, P. (2007). *The concept of authentic existence in existentialism*, 24, 219–236. <https://core.ac.uk/download/pdf/144510879.pdf>.
- Sakalauskas, G., Čepas, A., Nikartas, S., Ūselė, L. (2012). *Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės*. ISBN 978-609-459-020-7. Vilnius: Teisės institutas.
- Savanorių mentorių vadovas*. (2010). [http://esf.socmin.lt/katalogas/pdb/Produktai/VP1-1.3-SADM-02-K-01-053%20\(3\)%20Savanoriu%20mentoriu%20vadovas.pdf](http://esf.socmin.lt/katalogas/pdb/Produktai/VP1-1.3-SADM-02-K-01-053%20(3)%20Savanoriu%20mentoriu%20vadovas.pdf).
- Tamutienė, I., Šimkus, A. (2012). *Savanoriškos veiklos valdymas Lietuvoje: nevyriausybinių organizacijų patirtys*. ISSN 1392-1142. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/1008/1/ISSN1392-1142_2012_N_64.PG_105-121.pdf.
- Teye, A. (2017). *Volunteer Motivations and Youth Mentoring: Validating the Volunteer Functions Inventory*. Paper prepared for the Western Political Science Association Annual Meeting, Vancouver, British Columbia. http://www.wpsanet.org/papers/docs/WPSA%202017%20Conference%20Paper_VFI%20Validation%20Study.pdf

- Tierney, J., Grossman, J., Resch, N. (2005). *Making a Difference An Impact Study of Big Brothers Big Sisters*. <http://ppv.issuelab.org/resources/11972/11972.pdf>
- Vainilaitienė, R., Bumblytė, D., Šafranauskas, S. (2009). *Savanorių (mentorių) modulinė mokymo programa*. [http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2009_Savanoriu_\(mentoriu\)_moduline_mokymo_programa.pdf](http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2009_Savanoriu_(mentoriu)_moduline_mokymo_programa.pdf).
- Velleman, R., Templeton, L. J. (2016). *Impact of Parents' Substance Misuse on Children: An Update*. *BJPsych Advances*, 22 (2), 108–117. Doi: [10.1192/apt.bp.114.014449](https://doi.org/10.1192/apt.bp.114.014449). https://www.researchgate.net/publication/296631855_Impact_of_parents'_substance_misuse_on_children_An_update.
- Voluntary Mentoring Projects*. (2014). All rights reserved. https://volunteertolearn.eu/files/Guideline_Volume_LT_klein.pdf.
- Volunteer big handbook*. (2020). https://www.bigdefenders.org/wp-content/uploads/sites/62/2020/07/Handbook_Volunteer-NEW.pdf.
- Žukauskaitė, I. (2014). *Mentorystė ir naujų darbuotojų socializacija: laikas galvoti apie mentorių atranką?* Doi: [10.15388/ActPaed.2014.33.4390](https://doi.org/10.15388/ActPaed.2014.33.4390). https://www.researchgate.net/publication/291246646_MENTORYSTE_IR_NAUJU_DARBUOTOJU_SOCIALIZACIJA_LAIKAS_GALVOTI_APIE_MENTORIU_ATRANKA.

THE ACTIVITIES OF VOLUNTEERS AS MENTORS IN PROVIDING ASSISTANCE TO CHILDREN WHO TAKE PART IN THE 'BIG BROTHERS/BIG SISTERS' PROGRAMME

ILONA KLANIENĖ, ALINA GLYBINA, GRAŽINA ŠMITIENĖ, DONATAS LENGVINAS
Klaipėda University (Lithuania)

Summary

In modern society, children face crisis situations, family-related problems, and learning difficulties, and all of this has an impact on their social and emotional maturity. The family, and other adults involved in a child's life in one way or another, play the most important role in the socio-emotional development of the child's personality. It is very important to provide children with social and pedagogical support in time. Community support, which is realised through the implementation of various programmes for children in non-governmental organisations, plays a particularly important role. Not all children grow up in an environment conducive to socialisation and education, and we can still observe a number of cases of violence against children. Many different organisations take care of the education and protection of children, but in addition to institutional care, individual adult support and social support are very important for children, so different social pedagogical assistance programmes have been created, with the aim of training adult volunteers who are determined to become mentors for children. One such successful programme is well known throughout the world, the international 'Big Brother/Big Sister' (BB/BS) mentoring programme, which aims to help children, aged seven to 14 years (Čižauskaitė, Petkutė, 2007). The scholars Dolan, Brady *et al.* (2010), and Herrera, Rivera *et al.* (2018), claim that the programme is one of the most successful preventive programmes: it is scientifically based, because a study of the impact of this programme proved the long-term effect on the socialisation skills of children; and the programme can be smoothly adapted to different groups of children. The essence of the programme is the individual friendship between the volunteer and the child. First, parents/guardians express a wish for their child to attend the BB/BS programme and interact with the volunteer. The coordinator of the programme selects a child for the volunteer, and helps establish a relationship with the child and the family. Any responsible, mature person who understands the needs of a child and wants to help

them, who has reached the age of 18 or above, can become a volunteer in the BB/BS programme. Of course, to ensure the safety and well-being of the children, volunteers who are willing to become mentors (Herrera, Rivera *et al.*, 2018) are screened for this work. When screening volunteers, their education, motivation, work experience, activities, initiatives, etc, are carefully considered, the volunteer attends a personal interview with the coordinator, presents references from two people for the work, and has their criminal record against any cases of child sexual abuse, etc, checked.

The article analyses possibilities that the activities of volunteers who participate in the 'Big Brothers/Big Sisters' (BB/BS) programme can bring in providing assistance to children. A qualitative research strategy (semi-structured interview) was chosen for the study, making it possible to delve into the feelings and thoughts of the study participants, and the meanings that people attribute to the surrounding environment. Interviews were conducted with three groups of informants: children, parents/guardians, and volunteers (16 participants). The volunteers and children chosen for the study were participants in the 'Big Brothers/Big Sisters' programme. An analysis of the scholarly literature showed that this kind of assistance from volunteers is very effective in the socialisation and education of children, and in the reduction of social isolation.

The results of the qualitative research show that informants from all three groups are very positive about the apparent benefits of the programme. In the programme, the volunteers not only become guides helping to solve children's 'here and now' life problems, but also help to create better conditions for their self-expression, help to improve children's communication skills, and encourage greater self-confidence. The results of the qualitative research revealed that a volunteer performs the following functions in providing social-pedagogical assistance to children in the BB/BS programme: *individual communication, demonstration of a positive example, transfer of knowledge and experience, assistance in solving the everyday problems that children face; support for children's self-expression (active sports, artistic activities), learning; cooperation with the child's parents/guardians.* The results of the interviews with volunteers revealed that it is extremely important for volunteers working in this programme to receive professional guidance from the programme coordinator, and the opportunity to share and analyse good volunteering practice.

KEY WORDS: *Big Brothers/Big Sisters programme, volunteer mentors, children.*

JEL CODES: 124.

Gauta: 2023-04-03

Priimta: 2023-04-18

Pasirašyta spaudai: 2023-05-12